

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

ՄԱՐԾՆԱԿԱՆ ՊԱՏԻԺ

Հայ դաստիարակչական գործը

Հայկամանկավարժական ըմբռնում մը դեռ կը յամառի պաշարել մեր հայ ծնողքներէն շատերուն միտքը, երբ անոնք իրենց զաւակները դաստիարակելու յանձնած միջոցին անոր կ'ուղղեն հետեւեալ աւանդական բանաձեւը. «Միտք քեզի, ոսկորը մեզի»: Եւ դժբաղդաբար սակաւթիւ չեն այն դաստիարակները, որոնք՝ ասանկ հանդիսաւոր յանձնուելէ մը ետքը՝ ա'լ ինքզինքնին տեսնելու կ'զգան իրենց խնամքին յանձնուած մատղաշուկ հոգիներուն, եւ աջ ու ձախ կը գործածեն «պատիժ» անուան ներքեւ ճանչցուած դաստիարակութեան մէկ միջոցը:

Երկու բառով սահմանած կ'ըլլանք պատիժը, երբ ըսենք թէ անիկա գործուած յանձանքի մը փոխարէնն է: Երբ որոշուած պարտականութիւն մը չկատարուիր, կամ դժուած օրէնք մը ոտնակոխ կ'ըլլայ, արդարութիւնը կը պահանջէ որ պարտազանցը պատժուի եւ ապօրէնը տուժէ: Այս օրէնքին կիրարկումը կը տեսնենք նաեւ բնութեան մէջ: Մեր հիւանդութիւնները պարզապէս պատիժն են մեր կամ ծնողքներուն գործած առողջապահական օրինազանցութեանց: Բնութիւնը կը պատժէ անխտիր եւ անխնայ:

Մենք սակայն դաստիարակչական ինչպէս նաեւ ծնողքներուն՝ մանուկներն անխտիր եւ անխնայ պատժելու եւ մանաւանդ անոնց մարմնական պատիժ տնօրինելու անսահման իրաւունքը կը զլանանք: Ասոր համար ունինք շատ մը զօրաւոր պատճառներ, որոնք հաստատուած են տղուն առտնին եւ դպրոցական կեանքին հոգեբանական վերլուծումներուն վրայ, ինչպէս պիտի տեսնենք քիչ վարը:

Խոստովանինք որ մեր դաստիարակներէն ու ծնողքներէն թերեւս 90 % մեծ փութկոտութիւն ցոյց կուտան մանուկները պատժելու. օրինակի համար. երբ տղան քիչ մը ծուռ նստի, կամ քիչ մը շատ խնդայ, կամ ածականն ու գոյականը իրարու հետ չփոխէ, վստահ կրնանք ըլլալ որ շատ հեղ տեղն ու տեղը կը պատժուի կամ խօսքով, կամ գործքով: Ինչո՞ւ այսքան փութկոտութիւն: Մեր անհամբեր դաստիարակները այս «ինչո՞ւ»ին վրայ երբեք խորհած են չորջօղէն: Անոնք թերեւս առարկեն թէ քանի որ յանցանք մը կայ ու յանցաւորը մէջտեղն է,

պէտք է որ պատիժը իսկոյն տնօրինուի «յօրինակ այլոց եւ ի խափանումն չարեաց» :

Այս երեւոյթները բազմապատկելով ու անոնց խորը քննելով մենք կը հասնինք այն եզրակացութեան որ մանուկը ծննդու փութացող դաստիարակներէն շատերը՝ պատիժը իրենց համար անեկնակարճ նաւթան ըլլալուն համար շատ անդամ կը դիմեն այդ ծոյլ միջոցին : Այժմ անոնք յանցաւորը իսկոյն չսլաւածեն , դիտէ՞ք , ի՞նչ ընելու են : Թուենք .

1⁰ Պէտք է քննեն թէ իրօք յանցանք մը կա՞յ գործուած .

2⁰ Պէտք է ճշտեն յանցանքին ծնունդ առող պատճառն ու պարագաները .

3⁰ Պէտք է ճիշտ գաղափար մը ունենան մանուկին մարմնական, մտաւոր ու բարոյական կազմուածքին վրայ .

4⁰ Պէտք է դտնեն պատասխանատուութեան բուն չափը .

5⁰ Պէտք է ի նկատի առնեն յանցաւորին տարիքն ու սեռը .

6⁰ Պէտք է իմանան թէ ե՞րբ պատմելու է .

7⁰ Ու՞ր պատժելու է . եւ վերջապէս

8⁰ Ինչպէ՞ս պատժելու է :

Ահա , ինչպէս կը տեսնենք , յանցանքէն մինչեւ պատիժը կայ երկայն աշխատութիւն մը , որ որչափ համբերութիւն , նոյնչափ ուշիմութիւն կը պահանջէ : Կը սխալի՞նք արդեօք երբ ըսենք թէ , մեր դաստիարակներէն շատերը այս քննելի ութը կէտերէն առաջին եօթին վերայ գրեթէ չեն խորհիր , իսկ ութերորդ հարցումին ունին չոր պատասխան մը — գաւազանը : Այս անհրաժեշտ քննութեան զանցառութիւնը պարզապէս քստմնելի անիրաւութիւն մըն է իբր յանցաւոր պատժուած մանուկներու դէմ :

Մեզի այնպէս կուգայ թէ շատ մը դաստիարակներ ու ծնողքներ մանուկներու հետ կը վարուին այնպէս ինչպէս արձանագործը անկենդան մարմարի կտորին հետ : Անոնք — իրենց հանգստի՞ն համար արդեօք — կարծես կամովին կ'անգիտանան մանուկին իրաւունքները : Բայց ո՞չ ապաքէն մանուկը , ամէն բանէ առաջ մանուկ ըլլալուն համար իրաւունք ունի իր դաստիարակին բիրտ ուժին ու բարկութեան դէմ պաշտպանուելու : Ո՞վ պիտի ըլլայ սակայն անոր պաշտպան : — Դարձեալ իր դաստիարակը : Դաստիարակը , հետեւաբար , պէտք է գիտնայ մանուկին իրաւունքներուն սահմանը . ու այդ դիւրաւ կը յաջողի իրեն , երբ միանգամ ընդմիշտ միտքը դնէ թէ մանուկն ալ ՄԱՐԴ է :

Խափշիկներու ազատագրութեանը համար մղուած դիւցազնական պայքարներուն վրայ կը հիանանք արդարեւ , ու ծափածայն կ'ողջունենք այն բոլոր կարգադրութիւնները , որոնք ձգտած են կամ կը ձգտին մարմնական պատիժը ի սպառ հեռացնելու բանտերէ , զգաստարաններէ եւն . : Բայց ասոր հետ մէկտեղ դատապարտելի անտարբերութեամբ հանդիսատես կ'ըլլանք մատաղ սերունդին վրայ առատաձեռնօրէն թա-

փուլած ծեծին : Այս մեղսակից անտարբերութիւնը արդիւնք է տգիտութեան , կամ եթէ կ'ուզէք , սովորամոլութեան : Մեր դաստիարակներէն ու ծնողքներէն շատերուն մտքին մէջ բոյն դրած է այն նախապաշարումը թէ՛ ծեծով միայն կարելի է գլուխ ելլել մանուկներուն , այն «ստահակ» արարածներուն հետ : — Ու թերահաւատ դատումներու տեղի չտալու համար փութանք միջանկեալով մը յայտարարել , որ այս տողերը գրողը թէ դաստիարակ մըն է եւ թէ զաւակներու հայր :—

Հիմա թուենք թէ ինչ տխուր արդիւնք կուտայ մարմնական պատիժը .

1⁰ Անիկա մանուկին մարդկային արժանապատուութեանը դէմ ուղղուած մեծագոյն վիրաւորանքն է : Չափահաս մը իր երեսին վրայ դրոշմուած ապտակի մը ներքեւ ինչ զգացում որ կ'ունենայ , մանուկն ալ կ'ունենայ նո՛յնը , իր զգայնութեան չափով : Մեր խօսքը երեսի ջիղերուն զգացած եւ ուղեղին հաղորդած մարմնական ցաւին վրայ չէ առայժմ , այլ բարոյական ա՛յն կորանքին վրայ որուն կ'ենթարկուի տկարը անհաւասար ուժի մը առջեւ : Այս կորանքը շատ աւելի խոր կ'ազդէ այն տղոց վրայ որոնց մէջ արժանապատուութեան զգացումը աւելի կորովի շեշտեր ունի : Եւ այս իսկ պատճառով այդ կարգի տղաք ամենէն աւելի դիւրուղղելի կը գտնուին . անոնց համար շատ անգամ մէկ նայուածք , կամ թեթեւ դիտողութիւն մը աւելի պերճախօս է քան ուրիշ ձեւի տակ պատիժ մը : Հետեւաբար դաստիարակին գերագոյն ջանքն ըլլալու է մանուկներուն մէջ արժանապատուութեան զգացումը մշակել , որով դաստիարակութեան գործը մեծապէս գիւրացած կ'ըլլայ :

2⁰ Անիկա ծնունդ կուտայ անվստահութեան դէպ ի դաստիարակը կամ ծնողքը : Հազուադէպ պաղարիւնով օժտուած ըլլալու է մէկը որ տղու մը յանցանքին վրայ չբարկանայ : Մենք գիտենք սակայն որ բարկութիւնը արդարութիւն չի գործեր : «Եթէ բարկացած չըլլայի , քեզ կը պատժէի» ըսու անգամ մը Սոկրատ իր յանցաւոր մէկ ծառային : Ծեծի միջոցին վտանգ կայ որ դաստիարակը աւելի իր բարկութիւնը յագեցնէ քան թէ արդարութեան գոհացում տայ : Ուրիշ խօսքով տղաք առ հասարակ իրենց յանցանքին արժանացած պատիժէն աւելին կ'ստանան : Այս տեսակ անիրաւութիւն մը , ինչպէս նաեւ աչառութեամբ տնօրինուած պատիժներ — որոնք տղոց սուր աչքերէն երբեք չեն վրիպիր — խորապէս տխուր ու ժխտական ազդեցութիւն միայն կը գործեն մանկական թարմ զգացումներու վրայ : Երբ պատիժն արդարութեամբ տնօրինուած է , մանուկը կը համակերպի . հակառակ պարագային՝ անոր պղտիկ հոգին կ'ապստամբի , անոր անսահման ու մաքուր հաւատքը կը խախտի իր դատաւորներուն արդարախոհութեանը վրայ , եւ վերջապէս անոր մէջ կը ծնի նախանձախառն ատելութիւն մը դէպ ի այն ընկերները որոնք — հարուստի զաւակներ ըլլալնուն համար անշուշտ — անպատիժ

կը մնան շատ անգամ : Ծնողքներու կողմէ ցոյց տրուած աչառութիւնն ալ ընտանիքի պղտիկ անդամներն իրարու դէմ հանելու միայն կը ծառայէ : Այս տխուր տպաւորութիւնները բնական է որ կամաց կամաց տղուն նկարագրին մասունքը կազմեն ու ապագային մեզի տան սկեպտիկ , մարդատեաց քաղաքացի մը :

3⁰ Ծեծը ստախօսութեան կ'առաջնորդէ մանուկները : Գաւազանին պատճառելիք ցաւը եւ ընկերներուն առջեւ ծեծով խայտառակուելու երկիւղը պարզապէս կը մղեն մանուկը ստելու : Եթէ մեր դպրոցներուն բարոյականը վիճակագրել կարելի ըլլար , ստախօս տղոց թիւը ապահովաբար դերազանց պիտի ըլլար ա'յն դպրոցներուն մէջ ուր գաւազանին ձայնը ամենէն շատ կը լսուի : Երբ անգամ մը տղան մէկ սուտով վերահաս պատիժէ մը ազատիլ յաջողի — ինչպէս շատ հեղ կը պատահի — անկից ետքը ա'լ ճամբան բաց է , կը ստէ ու կը ստէ : Եւ մենք գիտենք որ ստախօսը ընդունակ է նաեւ գողնալու : Ասկէ զատ բարկացոտ կամ ծեծող վարժապետին առջեւ շնորհք գտնելու համար տղաք կը փորձուին նաեւ քծնելու , կեղծաւորելու , չարախօսելու եւն. : Եւ արդէն հոգեբանօրէն այս բոլոր մոլութիւններն ուրիշ բան չեն եթէ ոչ բիրտ ուժի ներքեւ ծնած վիժուկներ :

4⁰ Ծեծի մէջ դրուած չափազանցութիւնը աներեսութեան կ'առաջնորդէ մանուկները : Այս ճշմարտութեան բիւրեղացումն ըլլալ կ'երեւի հետեւեալ ժողովրդային առածը .

Անօթի թող — նա

Իսկոյն կը գողնայ .

Շատ որ զըրուցես

Կ'ըլլայ աներես :

Ինչպէս շատ խօսող դասատուները իրենց հեղինակութիւնը կամաց կամաց կը կորսնցնեն , նոյնպէս շատ ծեծողները : Եւ արդէն նկատուած է որ բարոյական հեղինակութենէ զուրկ դաստիարակները ամենէն շատ կը դիմեն գաւազանի օժանդակութեան : Բայց գաւազանն ալ յաճախ դորձածուելով կը կորսնցնէ իր առաջին ազդեցութիւնը , եւ գաւազան ու վարժապետ հաւասարապէս ծաղրելի կը դառնան ա'լ « երեսին քօղը պատռած » տղուն առջեւ : Այսպէս ամօթն ու խիպը կորսնցնող տղաք՝ ո'չ իրենց անձին , ո'չ իրենց ընտանիքին , ո'չ ալ իրենց պատկանած հասարակութեան մեծ խեղ մը չեն բերեր , այլ ընդհակառակը :

5⁰ Ծեծը յառաջ կը բերէ նաեւ մարմնաւոր ու մտաւոր խանգարումներ : Երբ ծեծողը կերքի ելած է , ինչպէս կ'ըլլայ սովորաբար , ա'լ չի դիտեր թէ իր զոհին ո'ր տեղին կը դարնէ , կուրծքի՞ն , կոնակի՞ն , ականջի՞ն , գլխու՞ն — շատ անգամ ալ ուր որ պատահի : Խեղճ տղուն ամբողջ ջղային դրութիւնը թունդ կ'ելլէ . անդգամ ջերմ մը կը պատէ անոր փափուկ մարմինը . կ'ըլլան պարագաներ ուր տղուն լսողութիւնը

կը ծանրանայ , կամ սրտին կանոնաւոր բարախումը կը խանգարի , եւ կամ թոքերը սոսկումով վարակուած , ճռւած՝ անընդունակ կը դառնան կորովի աճումներու : Իսկ մտքին վրայ ծեծին գործած նախճիրը պարզապէս աղետալի է . անիկա յիշողութիւնը կը տկարացնէ , ըմբռնումը կը բթացնէ եւ դատողութիւնը կը պղտորէ . կարճ խօսքով՝ մանուկը ապուշութեան կ'առաջնորդէ : Եւ ասիկա կը յաջողի այնքան ապահովաբար որքան բարբարոսօրէն յարձակին տղուն գլխին :

Մարմնական պատիժին աղետալի հետեւանքներուն լիակատար մէկ ցանկը տուած ըլլալու յաւակնութիւնը չունենալով հանգերձ կը խորհինք թէ մեր թուած աղէտները արդէն բաւական են մեր դպրոցներուն մէջ գաւազանի միահեծան իշխանութիւնը խախտելու եւ անոր սահմանելու իր արժանաւոր տեղը միայն : Մարմնական պատիժը այսպէս թէ այնպէս դեռ կը թիչ բան մը ունի իր մէջ . բայց անոր գործածութիւնը, ինչպէս տեսնուեցաւ , այնքան բարդ ու փափուկ խնդիր մըն է , որ դաստիարակը կարելի եղածին չափ քիչ դիմելու է այդ միջոցին : Մեր մտքերուն մէջ միանգամ ընդմիշտ հաստատենք որ գաւազանը ամէն յանցանքի դէմ հրաշագործ համայնադեղ մը չէ . այլ պարզապէս ամենաազդու միջոց մը , որուն կը դիմուի ա՛յն ատեն միայն երբ կը թուեան ուրիշ բոլոր միջոցներն ապարդիւն կը մնան :

Մենք յաջորդ յօգուածով մը կը խօսինք պատիժի վրայ առ հասարակ , ուր առիթ կ'ունենանք վերադառնալու մարմնական պատիժին , անոր տեսակին , դայն տնօրինելու եղանակին ու բոլոր յարակից պարագաներուն վրայ : Մինչեւ այդ , մեր դաստիարակներուն մասնաւոր ուշադրութեանը կը յանձնարարենք յօգուածիս սկիզբը յիշատակուած թուագրեալ ութը կէտերը , որոնց լուրջ քննութիւնն ու գործնական կիրարկումը , յուսանք , օգուտէ զուրկ պիտի չըլլայ :

Փետրվար . 1902

ՄԽԻԹԱՐ ՊՈՆՏԱՅԻ

Վ Ե Գ Թ Օ Ը Լ Դ Ե Վ Օ

Ծնունդը . — մանկութիւնը . — դրական ու քաղաքական գործունէութիւնները . — մահն ու յուղարկաւորութիւնը . — իր ծննդեան տարեդարձին ի պատիւ սարքուած հանդէսներն եւ — արձանին բացումը :

Վիգթօր-Մարի Հիւկօ՝ Պըղանսօնի մէջ ծնած է 1802 Փետրվար 26ին : Ինքը թէեւ մեծ հաճոյք կ'զգար ըսելով թէ 1531էն ի վեր ազնուական նացած բնիկ Լօրէնցի հին ընտանիքէ մը կը սերի , բայց գիտենք որ իր ծագումը չատ աւելի համեստ եղած է :